

Blok III Tekstkritiek**LE 11 Traditionele taalkritiek****Traditioneel = wat is goed / fout = prescriptief standpunt**Bezwaren tegen traditionele tekstkritiek: Kan zich niet beroepen op alg aanvaarde autoriteit (taalgevoel vd beoordelaar)**Traditionele taalkritiek (cf Charvarius) 1940 (Genootschap Onze Taal = puristen)** p 244 opgave 2

Onjuiste vervoeging

Verkeerd gebruik van voorzetsels

Dubbele ontkenning

Onjuiste woordkeus

Verhaspeling van uitdrukkingen (2 door elkaar) *vb Hij behoort tot een van de grootste sterren van Amerika*

Spreektaal en schrijftaal

Clichés en stoplappen (alg uitdrukking ipv preciese)

Buitenlandse woorden

Traditionele taalzorg tegenwoordig

Barbarismen, pleonasme, verhaspeling, onjuiste woordkeuze, beknopte bijzin, problemen met naamvallen,

Tante Betje = onjuiste inversie = omdraaien van onderwerp en persoonsvorm

Nieuw (over bekende maar niet bestaande woorden) → van descriptief naar meer prescriptief standpunt

Sinds jaren '60 schrijfadvisers → meer bezig met begrijpelijkheid v teksten

Verschuiving in taaladviezen → van historisch, logische en zuiverheidsnorm naar effectnorm (+ esthetische overwegingen)**Descriptief standpunt** : stand van zaken en ontwikkelingen / aansluitend bij algemene intuïties over goed / fout**Prescriptief standpunt** : voorschrijven wat correct is → soms tegen intuïtie vd meerderheid**Taalfout**= zonde tegen systematiek vd taal, tegen de regels (grammatica, woordenboeken)**Stijfuit**= manier waarop we gewend zijn taal te gebruiken (voor bep publiek, in bep situatie) → functionaliteit

Keuze voor zin of woord di in geg situatie niet functioneel is

Stijl = gepast, aantrekkelijk, begrijpelijk

Bekende maar niet bestaande woorden : vb Gestandariseerd ipv gestandaardiseerd

Behatenswaardig ipv behartigenswaardig

LE 12 Moderne tekstkritiek

Renkema: 8 Normen bij het beoordelen van teksten p 205-206 Traditionele + Moderne adviezen

- 1-de historische norm: niet afwijken vd oude regels
- 2-de autoriteitsnorm: volgens gezghebbende personen
- 3-de logische norm: taaluitingen moeten strikt logisch zijn
- 4-de statistische norm: de meerderheid vd taalgebruikers zegt
- 5-de zuiverheidsnorm: oorspronkelijk Nederlandse woorden
- 6-de effectnorm: begrijpelijk voor de lezer
- 7-de esthetische norm: mooi en elegant taalgebruik
- 8-de fatsoensnorm: niet opzettelijk onduidelijk schrijven, niet bewust de waarheid verzwijgen, regels v beleefdheid
soms ook situatiegebonden vb jurist, ambtenaar

Begrijpelijkheidsadviezen p 252 Denk aan het kennisniveau van uw lezers !

- 4 soorten **moderne schrijfadvisen** (gaan uit van de lezer, gericht op begrijpelijkheid, ook esthetische overwegingen)
- op **woordniveau** : geen onbekende woorden, aangepast aan het publiek
 - op **zinsniveau** : moeilijk indien met syntactische eigenaardigheden (**geneste zin, tangconstructie**), extra lang, of met onbekende woorden. **maar** uit **onderzoek (Maureau)** lange zinnen → = geen oorzaak van moeilijkheden
 - op **alineaniveau**: structuur vd tekst expliciet maken , kritiek op tekstopbouw en ontbreken van verbanden in teksten onderzoek → er bestaat een relatie tussen de structuur van een alinea en de begrijpelijkheid van de tekst
 - op **tekstniveau** : aandacht aan aantrekkelijkheid van teksten, kritiek op de naamwoordstijl, bedenken van informatieve titel
hoofdstuk, paragraaf en alinea-indeling
samenvatting aan het begin zodat lezer kan anticiperen op het vervolg vd tekst
samenvatting om de tekst af te ronden

tangconstructie als woorden die bij elkaar horen, ver uit elkaar staan

vb 'In de afgelopen jaren is een groot deel van de middelen die de gemeenten kregen voor het sociaal werk verdwenen.'

geneste zinnen: wanneer in een zin een deelzin onderbroken wordt door andere deelzinnen

een taalgebruiker kan een geneste zin pas begrijpen als hij alle deelzinnen 'binnen heeft' (**onderzoek van Fodor c.s. → korte termijngeheugen overbelast**) De deelzin is de eenheid van verwerking !

vb : 'Hij vroeg of, als het ziekenhuis er eenmaal zou staan, er wel genoeg patiënten zouden zijn.'

De informatieve eerste zin en de cohesie zijn van invloed op de leestijd

Belangrijker dan de zinslengte is de bouw van de zin (ivm moeilijk of niet)

Schrijfadvisen: evolutie naar **effectnorm** (= begrijpelijkheid)

Bewuste taalverandering → taalplanning

Voorstellen voor non-seksistische persoonsaanduidingen

1 meest neutrale vorm

2 differentiering – benadrukken van het verschil – danseres-danser

3 toevoeging m/v

4 nieuwe woorden

LE 13 Spelling en interpunctie

1804 : 1^e spellingregel: Spelling-Siegenbeek: beginselen van overeenkomst en afleiding → geen algemene instemming

1865: Woordenboek der Nederlandsche Taal (De Vries en Te Winkel) → nog steeds de basis van onze spelling

Kritiek van Kollewijn op het beginsel van afleiding

1934 Minister Marchant nam deel van voorstellen over (leenwoorden zouden later geregeld worden → na WO II

1948 Nederlands-Belgische commissie (ihb rond leenwoorden)

1954 Woordenlijst der Nederlandse Taal kritiek: voorkeur- + toegestane spelling

1990 commissie Geerts → niet aanvaard

1993 Taaladviescommissie (van den Toorn)

1994 Leidraad bij het groene boekje (Renkema) in opdracht vd Nederlandse Taalunie

1996 De oude voorkeurspelling is de officiële

veranderingen voor de tussen -n en -s, trema, koppelteken en accenten op woorden uit het Frans, de spelling van ww uit het Engels is geregeld. → meeste kritiek op tussen -n in samenstellingen (pannenkoek)-

Beginselen in de spelling p. 278-285

basisbeginsel: schrijf zoals je spreekt

-beginsel van gelijkvormigheid: zelfde woord, stam, voor-of achtervoegsel → zoveel mogelijk hetzelfde wijze geschreven
vb soepbord, worstje

-beginsel van overeenkomst: woorden op overeenkomstige wijze gevormd → op overeenkomstige wijze geschreven.
vb grootte cf lengte

-beginsel van afleiding of etymologie: bij keuze tussen 2 schrijfwijzen wordt voorkeur gegeven aan de oudere schrijfwijze
vb mei en mij, cowboy en rails, k als c volgens taal van herkomst vb octet

Kritiek op nieuwe spelling :

Geen beloofde vereenvoudiging van spelling van samenstellingen

Rommelige invoering door vervroeging vd officiële ingangsdatum

Nog steeds uitzonderingen op de voorkeurspelling

Wel : regels voor spelling Engelse ww → satam cf het Engels vervoeging cf de Ned spelling

Verbetering Groene boekje :

-consequent meervoudsvormen vermelden

-systematiek v vermelding v een woord verbeteren

-uitbreiden met woorden die erkende spellingproblemen opleveren

Nieuwe spelling :

39 woorden → geen voorkeurspelling (maar oude toegelaten spelling, zie Groene boekje)

-woorden die toch door niemand in voorkeurspelling werden geshreven
kroket

-woorden die in een samenstelling anders worden geschreven

kopie - fotokopie
kosmos - microkosmos

-woorden die ten opzichte van vergelijkbare woorden een onlogische vorm hadden
insect
publicatie

Tussen -s → wanneer deze wordt uitgesproken of indien de tussenklank blijkt uit de samenstelling

Meningsverschil, stadsdeel
Meisjesstem, liefdesscene

Tussen -n → als 1e woord vd samenstelling een zelfst nw is dat :

a) in het enkelvoud op -e eindigt en meervoud alléén op -en heeft
getuigenverklaring

bij vrouwelijke nevenvormen vb agente cf het grondwoord (agent) → agentenweduwnaar, cassièreninstructie

als ook mv op -s of geen zelfst nw, of er is geen mv (rijstebrij, eremedaille) → **geen tussen -n**
aspergesoep, hoogtevrees, rodekool, brekebeen, gedachtegang, weidevogel, belastingaangiftebiljet,

b) in het enkelvoud niet op -e eindigt en meervoud op -en heeft

ambtenarenvakbond, lerarenkamer
bessensap, hondenhok, pannenkoek

Uitzonderingen :

1-woorden die verwijzen naar een unieke persoon of zaak
koniginndag, zonneschijn, OL-Vrouwetoren

2-samenstellingen waarvan 1^e deel een versterkende betekenis heeft en het geheel een bijv nw
beregoad, boordevol, reuzeleuk, stekeblind, apetrots

3-plantnamen waarvan 1^e deel een diernaam en 2^e deel een plantkundige aanduiding
kattekruid, paardebloem (dus wel: kattenstaart en berenklaauw)

4- worden waarvan het 1^e deel een lichaamsdeel en het geheel een versteende samenstelling is
kakebeen, kinnebak, ruggespraak, elleboog

5-woorden waarvan de oorspronkelijke betekenis vd delen niet meer herkenbaar is
bolleboos, flierefluiter, kazemat, klerelijer, schatdebout

Versteende en vermeende samenstellingen (p 283)

Trema: in niet-samengesteld woord : **geen** trema bij Latijnse en Franse uitgangen → petroleum, opticien

In samenstellingen: **niet** als de delen ook als zelfst woord voorkomen

→ na-apen, mee-eten, zo-even, negentiende-eeuws, toe-eigenen

uitzondering : samengestelde telwoorden → tweeëntwintig

wanneer klemtoon op de laatste lettergreep → + en → categorieën, industrieën, melodieën, knieën

anders → + -n → provinciën, oliën, koloniën

Franse accenttekens :

è niet in 1e lettergreep → echec, réfugié, seance, employé, crêpe, enquête, gênant

Geen ^ op a,o,u → debacle, paté, controle, compote, depot, entrecote, zone, ragout

Vrouwelijke neenvormen op -ée → ee

Logé-logee, prostitué- prostitutée